

IZSELJENCI V LUČI SLOVENSKE SOCIOLOGIJE (ANALITIČNI PREGLED SOCIOLOŠKEGA GRADIVA)

Marina Lukšič-Hacin

Pri pisanju pregleda dosežkov socioloških raziskav o slovenskih izseljencih smo poleg razpoložljivih knjižnih fondov Narodno univerzitetne knjižnice in Osrednje družboslovne knjižnice upoštevali tudi raziskovalne in študijske aktivnosti na Fakulteti za družbene vede, Filozofski fakulteti (Oddelek za sociologijo kulture), Teološki fakulteti (pastoralna sociologija) in Raziskovalnem inštitutu za družbene vede, ki danes združuje nekdanji Sociološki inštitut in Raziskovalni inštitut FSPN. V pregled smo zajeli:

1. Sociološke raziskave o slovenskem izseljevanju in vračanju v domovino, ki so nastale v okviru večletnega projekta Raziskovalnega inštituta FSPN. Podroben bibliografski pregled rezultatov raziskav je bil predstavljen že na Otočcu leta 1990 in pozneje objavljen v reviji *Dve domovini/Two Homelands*.¹ Tako bo pričujoči pregled v tem delu nadgradnja omenjene predstavitev s poudarkom na problemem pristopu.

2. Prispevke, objavljene v osrednjih slovenskih družboslovnih revijah: *Tip*, *Nova revija*, *Razprave in gradivo*, *Časopis za kritiko znanosti*, *Družboslovne razprave*. Veliko zanimivih in relevantnih prispevkov, ki širijo obzorja razumevanja izseljenske problematike, pa lahko zasledimo tudi v *Migracijskih temah* in v *Slovene Studies*. Ti prispevki omogočajo komparativno obravnavo položaja naših izseljencev z izseljenci drugih narodov.

3. Diplome, magistrska dela in doktorske disertacije Fakultete za družbene vede, Teološke fakultete in Filozofske fakultete - Oddelek za sociologijo kulture.

4. Obsežno pripravljeno gradivo za dva projekta o slovenskih izseljencih, ki žal še nista realizirana.

PREDSTAVITEV SOCIOLOŠKIH RAZISKAV

Večina povojnih socioloških raziskav o slovenskih izseljencih je bila izpeljana v okviru RI FSPN kot del večletnega projekta Sloven-

ski delavci v ZR Nemčiji, sociološki vidiki emigracije, vključevanja v imigrantsko družbo ter vračanja v domovino, ki so ga začeli izvajati v začetku sedemdesetih let. Načrt projekta je bil publiciran leta 1973 kot zaključek pripravljalnega obdobja, v katerem je nastalo še nekaj pomembnih del. Naj omenimo le nekatera: delo, ki razčlenjuje teoretska izhodišča za sociološko raziskovanje migracij², objavo dveh obsežnih bibliografij³ in informacije o najpomembnejših rezultatih raziskave o tujih delavcih v ZRN, ki jo je Bundesanstalt für Arbeit izvedla spomladi 1972.⁴

V več kot desetletju je v okviru projekta izšlo preko petindvajset raziskovalnih nalog⁵, ki se ukvarjajo predvsem s socialno in politično-normativno problematiko intraevropske populacije slovenskih izseljencev oziroma »delavcev na začasnem delu v tujini«. ⁶ Manjši del komparativnih raziskav v analizah posega tudi v ZDA in Avstralijo, vendar so tudi slednje osredotočene na Evropo, saj je namen primerjave, da se še dodatno osvetli specifičnosti že omenjene intraevropske situacije.

Slovenska migracijska literatura, tako temeljno teoretska kot raziskovalna, je vsebinsko zelo pestra in široka. Narejena je analiza socialne in politično-normativne situacije ob upoštevanju različnih migracijskih politik v državah zahodne Evrope. Skozi različne tovrstne prikaze teče rdeča nit političnih sprememb v državah priseljevanja, od izrazito neoliberalne migracijske politike v šestdesetih letih preko naftne krize in gospodarskih zaostritev v sedemdesetih in intenzivnih restrikcij in prisilne remigracije v osemdesetih letih. V tem času nastopi tudi politika integracije pozitivno selekcioniranih priseljencev. Ta daje vtis, kot da prekinja kontinuiteto asimilacijskih pritiskov, ki so se dejansko le pomaknili v »zakulisje novih pojmov«. Prav zadnjemu obdobju, ki je v literaturi označeno za »migracije v kriznih razmerah«, se danes posveča največja pozornost. V analizah položaja priseljencev v državah zahodne Evrope se pogosto pojavljajo razmišljanja o možnostih za uveljavitev principov etničnega pluralizma. Razprave so velikokrat spodbujene z aktualnimi prizadevanji po evropski gospodarski in politični integraciji na eni ter močnimi težnjami po regionalizaciji na drugi strani.

Poleg tega v literaturi lahko najdemo opredelitve in analize inštitucionalne strukture imigrantskih etničnih skupnosti, imigrantske in emigrantske družbe, njihovega pomena in samih odnosov med njimi. V analizi so kot dodatni dejavniki, ki povečajo kompleksnost migracijske problematike, upoštevani še razrednost in slojevska

struktura, s svojimi vplivi na možnosti za vertikalno mobilnost, ter religioznost. Osvetljen je status manjšine v relaciji do dominantne večine. Narejena je komparativna študija podobnosti in razlik med imigrantskimi in avtohtonimi manjšinami v relaciji do dominantne večine, pri čemer se v analizi pokaže, da se tudi imigrantske etnične skupnosti medsebojno močno razlikujejo. Ena najpomembnejših razlik, ki je predstavljena v omenjenih delih, je razlika med tradicionalnimi in sodobnimi imigrantskimi skupnostmi, ki se kaže tudi kot razlika med migracijsko situacijo v Evropi in ZDA.

Vse sociološke raziskave o slovenskih izseljencih obravnavajo predvsem njihove ekonomske probleme v novih družbenih sredinah, medtem ko so problemi prilagajanja in spreminjanja vrednostnega sistema potisnjeni na obrobje, tako na nivoju posameznika kot skupnosti. Prav tako so sociologi prezrli pomen socializacije v tujini rojenih otrok in njen vpliv na ohranjanje nacionalne identitete. Zelo pomembno je, v kakšni situaciji poteka primarna socializacija. Ali potekata znotraj getizirane izseljenske skupnosti ali v stiku z večinsko družbo in kulturo. Glavni agens primarne socializacije je družina. Poleg družine imajo na vzpostavitev identitete v primarni socializaciji vpliv tudi vrstniške skupine. Slednje so lahko »*istonarodne*« ali »*tujenarodne*«. Primarni socializaciji sledi sekundarna socializacija, ki otroka vpelje v inštitucionalni svet družbe. Če se izognemo problemu, do katerih lahko pripelje statusno neskladje med primarno in sekundarno socializacijo, naj omenimo, da so glavni agensi sekundarne socializacije šolski sistem in množični mediji.

Problem vrednot je dobil osrednje mesto le v dveh projektih, a žal niti eden od njiju do danes ni bil izpeljan. Razpolagamo pa z dragocenim gradivom, ki je bilo izbrano v že opravljeni pripravljalni fazi, po kateri pa je projekt zaradi političnih razdorov v Jugoslaviji žal propadel. Gradivo nudi opis socioloških, ekonomskih in socialno-psiholoških karakteristik druge generacije jugoslovanskih izseljencev, ki so prikazane tudi po »*republiškem*« ključu. Izpostavljen je problem etnične identitete migrantov s psiho-socialnega vidika in s posebnim poudarkom na drugi generaciji. Etnično identiteto se obravnava kot psiho-socialni fenomen in kot izraz pripadnosti etnični skupnosti, kar se razvije v problematiziranje etnične identitete migrantov v imigrantski družbi. Izpostavljen je problem osebnostne identitete v relaciji do nacionalne identitete in integritete migrantskih otrok, ki je povezana s procesi primarne in sekundarne socializacije, s procesi resocializacije in s procesom socialne identifikacije.

Še posebej je izpostavljen problem socialno-psiholoških indikatorjev etnične identitete pri otrocih migrantov.

V drugem delu gradiva osrednje mesto zavzema pojem interkulturalnost oz. interkulturalizem v teoriji in praksi. Vidiki in nivoji obravnave tega problema so različni. Izpostavimo le nekatere:

- a. Interkulturalno komuniciranje in interkulturalni konflikt;
- b. Družbeno-ekonomske osnove interkulturalizma;
- c. Interkulturalizem, vzgojno-izobraževalno delovanje in kulturna identiteta;
- d. Interkulturalna vzgoja otrok migrantov.

Drugi neizpeljani projekt Slovenske skupnosti po svetu in Slovenija, naj bi potekal v okviru Inštituta za družbene vede. V načrtu je, da bi zajel večino slovenskih izseljenskih skupnosti po svetu, kar bi omogočilo svojevrstno komparacijo, ki bi pokazala stičišča ali razhajanja med Slovenci, ki že leta živijo v različnih družbenih in kulturnih sredinah. Zaradi težav pri reprezentativnih vzorcih za izseljensko populacijo je namesto reprezentativne raziskave načrtovana eksplorativna. Cilj projekta je, da se s pomočjo komparativne analize treh populacij (izseljencev, manjšin in Slovencev doma) razišče sodobne migracijske procese. Pri izseljencih bi bile zajete vse kategorije, to so tradicionalni migranti v Ameriki, ekonomska in politična migracija. Primerjava omenjenih populacij bi bila izvedena na strukturni ravni in skozi analizo vrednostnih sistemov. Prav tako bi v raziskavo skušali ujeti odnos izseljencev in manjšin do matice in poiskati možnosti sodelovanja.

DOKTORSKE DISERTACIJE, MAGISTRSKE NALOGE IN DIPLOME

Drugo področje dragocenih informacij o slovenskem izseljenstvu predstavljajo doktorske disertacije, magistrska dela in ne nazadnje tudi marsikatera diplomska naloga. V nadaljevanju bomo pregledali nekaj nalog, pri čemer naj opozorimo, da je glavni del vključen v bibliografijo.

Teološka fakulteta:

1. »*Delo slovenskih frančiškanov v Združenih državah Severne Amerike v letih 1906-1941*« (1989). V delu je podana zgodovina izseljevanja v ZDA, predstavitev pomembnih posameznikov, opis frančiškanskih inštitucij ter opis načina in področij delovanja (delo po župnijah, družba Sv. Rafaela, tisk).

2. »*Pastoralna skrb za Slovence v Argentini*« (1983). To je opis argentinskih razmer do leta 1983 in skrb za begunce in izseljence. Prikazan je nastanek slovenske verske emigracije v Argentini in opis skupnosti po izobrazbeni, starostni in ideološki strukturi ter odnos med »*starimi*« in »*novimi*« Slovenci v Argentini. Seznan nas tudi s pastoralnim delom (versko-moralna vzgoja, verske manifestacije, verske organizacije, verski tisk, in kulturne, socialne in politične dejavnosti) v Argentini.
3. »*Baraga in ljudska pobožnost*« (1981). Avtor podaja opis življenja in dela F. Barage.
4. »*Salezijanski misijoni*« (1986). Delo podaja pregled slovenskih misijonarjev in govori o odnosu Slovencev do misijonov. Na koncu je objavljen seznam misijonarjev za Ameriko, Azijo in Afriko in njihova predstavitev po državah, kjer so delovali.
5. »*Evangelizacija v današnjem času*« (1986). To je opis slovenskega misijona in dela slovenskih misijonarjev na Madagaskarju ter seznam slovenskih misijonarjev, ki so v njem delovali.
6. »*Pastoral migracije*« (1986). V delu so migracije predstavljene s stališč pastoralne sociologije.
7. »*Salezijanski misijonar na Kitajskem: Jožef Geder*« (1987). V delu je opisano delovanje slovenskega misijonarja med Kitajci.
8. »*Skrb za Slovence v Zahodni Evropi*« (1991). Delo je bilo ob predstavitvi referata še v postopku zagovora in tako še nedosegljivo.

Fakulteta za družbene vede:

Glede na to, da je na Fakulteti za družbene vede veliko število del s področij, ki so povezana z migracijsko problematiko in bodo najpomembnejša navedena tudi v bibliografiji, bomo pregled na tem mestu problemsko predstavili preko deskriptorjev oz. gesel, pod katerimi se te naloge nahajajo.

Glavna gesla (po abecedi): adaptacija, akulturacija, akomodacija, asimilacija, beg možganov, begunci, brezdomci, čikaška šola, diaspora, druga generacija, dvojezične šole, ekonomske migracije, emigracije - imigracije, etnični odnosi, etnični pluralizem, multikulturalizem, identiteta, inkulturacija, integracija, izgnanci, izseljevanje, kulturna asimilacija, kulturna identiteta, kulturna integracija, kulturni konflikt, ksenofobija, marginalnost, mednarodne manjšine, bilingvizem - multilingvizem, narodna identiteta, politična akulturacija, pregnanstvo, socializacija in resocializacija, socialna integracija, stereotipi, stigmatizacija, subkultura, vrednote - vrednostni sistemi, zdomci.

V pregled smo skušali vključiti tudi dela z Oddelka za sociologijo kulture na Filozofski fakulteti, a do časa nastajanja prispevka se s problemi izseljenstva ni še nihče ukvarjal.

ODPRTA VPRAŠANJA

Ostaja precej vprašanj, ki se bodo v t.i. sociologiji migracij morala reševati v prihodnosti. Najprej naj omenimo terminološko neenotnost in nedorečenost, ko med avtorji prihaja do velikih razhajanja že v razumevanju samega pojma »izseljenec«. Prav tako so močna razhajanja pri opredelitvi izseljenskih generacij in maternega jezika. Same generacije, npr. prva, niso homogene, temveč izrazito heterogene, ker se razlike vzpostavljajo kot posledica časa izselitve, kar je povezano z jezikom, stopnjo izobrazbe in kulturno tradicijo, ki so jo izseljenci »odnesli« s sabo. Razlike pa se ne postavljajo le na diahronični osi, močne so tudi sinhronične diference in specifičnosti, povezane z državo priselitve, z izobrazbo izseljenca, spletom vzrokov za odhod itd. Spregledati ne smemo niti dejstev tehnološkega in komunikacijskega razvoja, ki specifično vplivata na geografsko oddaljenost in njeno percepcijo. Tako lahko ugotovimo, da geografska distanca izgublja svoj nekdanji pomen in pogojuje spremembe v percepciji prostora.

Večjo pozornost bi bilo potrebno posvetiti sodobnim migracijskim procesom, ki so vedno bolj povezani z idejami etničnega pluralizma v migracijskih politikah in dejstvu etnično stratificirane realnosti. Posebno zanimiv je primer Evrope, kjer ob nastajanju enotnega trga delovne sile narašča odvisnost statusa priseljenca od izvirne sredine. Danes je v Evropi, ki so jo zajeli integracijski procesi, a hkrati tudi močan regionalizem, položaj priseljencev negotov. Postavlja se vprašanje o možnostih uveljavitve načel etničnega pluralizma kot alternative dosedanjim asimilacijskim pritiskom. Problemi etničnega pluralizma so navidezno enotni na vseh celinah, kjer o njem govorijo (Amerika, Avstralija, Evropa), dejansko pa obstajajo številne specifičnosti in razhajanja, kajti kulturni pluralizem v Evropi je nekaj povsem drugega kot v ZDA ali v Avstraliji.

Za konec naj omenimo le še dva problema, do katerih bo treba zavzeti jasnejša stališča. Prvo je dejstvo, da se je s političnim kolapsom stare Jugoslavije pojavilo tudi vprašanje o »izseljenstvu« Slovencev, ki živijo v drugih področjih nekdanje Jugoslavije. Kot drugo pa naj navedemo opozorila strokovnjakov, da so zaradi razmer, v

katerih se nahajajo naši strokovnjaki, možnosti za beg možganov ponovno v porastu.

Te in še številne druge dileme se danes odpirajo na področju proučevanja slovenskih izseljencev, njihovega položaja in življenja v novih kulturnih in družbenih sredinah, kamor so se preselili.

BIBLIOGRAFIJA

Diplome, magistrske naloge, doktorati

Teološka fakulteta:

Cuderman B.: Salezijanski misijoni, 1986.

Cukjati F.: Pastoralna skrb za Slovence v Argentini, 1983.

Godec F.: Baraga in ljudska pobožnost, 1981.

Novak, J.: Evangelizacija v današnjem času, 1986.

Maršič F.: Sajezijski misijonar na Kitajskem: Jožef Geder, 1987.

Štrumf F. D.: Delo slovenskih frančiškanov v Združenih državah Severne Amerike v letih 1906-1989.

Valjan M.: Pastoral migracije, 1986.

Fakulteta za družbene vede:

Hanžek M.: Slovenski delavci v ZRN. Primerjava dejanskega in perceptivnega stanja, 1976.

Klasinc J.: Informiranje slovenskih izseljencev po drugi svetovni vojni, 1980.

Klinar P.: Sociološki vidiki mednarodnih migracij v luči odnosov med imigrantsko družbo in emigrantsko skupnostjo, 1974.

Kos L.: Prekmurski delavci v Ingolstadt, 1974.

Kump S.: Beg možganov, 1975.

Markovič Ž.: Posledice migracij za emigrantsko in imigrantsko družbo, 1985.

Pelc L.: Problematika SLO jugoslovanskih delavcev na začasnem delu v Zahodni Evropi, 1985.

Pirher S.: Beg možganov kot oblika sodobnih mednarodnih migracij, 1981.

Pogačnik Repež M.: Informiranje slovenskih delavcev na začasnem delu v tujini..., 1979.

Rojc N.: Mednarodne migracije in spremembe v družinskih odnosih. Otroci migrantov, 1981.

Šonaja F.: Ekonomsko izseljevanje iz Prekmurja,

Šumandl D.: Otroci, katerih starši so zaposleni v tujini, 1987.

Bibliografija del o slovenskih izseljencih

Brezovšek M.: Mi in naši ljudje na tujem, Teorija in praksa, št. 6-7, 1970, str. 1061.

Bučar F.: Slovenec v evropskem parlamentu, Nova revija, št. 69-70, 1988, str. 249.

Čačinovič R.: Slovenci v presnovi Jugoslavije in Evrope, Teorija in praksa, št. 10-11, 1990, str. 1271.

ČKZ 37-38: Politekonomske problemi sodobnih migracij, UK ZSMS, Ljubljana 1980.

Dokumentacija o razvoju Pomurja s posebnim ozirom na zaposlovanje in migracije, RI FSPN, Ljubljana 1981.

Drobnič S.: Zaposlitev in delovni pogoji jugoslovanskih zdomcev na Švedskem, Družboslovne razprave, št. 4, 1987, str. 121.

Hanžek M.: Slovenski delavci v ZR Nemčiji - primerjava dejanskega in perceptivnega napredovanja, FSPN, Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij, Ljubljana 1976.

Hribar T.: Posameznik in narod, avtonomnost in suverenost, Teorija in praksa, št. 8-9, 1989, str. 986.

Hribar S.: Svetovni slovenski kongres, Nova revija, št. 92, 1989, str. 1685.

Hribar S.: Svetovni slovenski kongres, Nova revija, št. 95, 1989, str. 598.

Hribar S.: Zakaj in čemu Svetovni slovenski kongres, Nova revija, št. 113-114, 1991, str. 1168.

Jurič M.: Dvojezičnost: izguba ali pridobitev identitete?, Teorija in praksa, št. 12, 1987, str. 1642.

Katunarić V.: Nacija in nacionalizmi v luči teorije treh funkcij, Teorija in praksa, št. 12, 1987, str. 1516.

Kavaš A., Kolenc J., Kramberger T., Žižek F.: Pomurje: Premiki delovne sile h kapitalu - vzroki z nasprotnimi učinki, RI FSPN, Ljubljana 1979.

Kavčič V.: Premišljanje o Slovencih in slovenstvu, Teorija in praksa, št. 1-2, 1991, str. 106.

Klinar P.: Nekaj teoretičnih izhodišč za sociološko raziskovanje migracij, FSPN-RI-CJM MK, Ljubljana 1973.

Klinar P., Toš N., Saksida S., Mežnarić S. in Švara S.: Jugoslovani v ZR Nemčiji, Sociološki vidiki mednarodnih migracij, FSPN CJM, Ljubljana 1973.

Klinar P.: Stališča o mednarodnih migracijah Slovencev, FSPN CJM, Ljubljana 1974.

Klinar P.: Yugoslav Workers in the Federal Republic of Germany, The Theoretical Models for Empirical Research of International Migration, FSPN, Ljubljana 1974.

Klinar P.: Mednarodne migracije, Teoretična opredelitev temeljnih pojmov, Teorija in praksa, št. 4, Ljubljana 1974, str. 383.

Klinar P.: Sociološki vidiki mednarodnih migracij v luči odnosov med imigrantsko družbo in imigrantskimi skupnostmi, FSPN, Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij, Ljubljana 1974.

Klinar P.: Temeljni procesi, v katere so vključeni Slovenci v ZRN, Migracije: bilten 8., FSPN CJM, Ljubljana 1975, str. 37-57.

Klinar P.: Značilnosti sodobnih mednarodnih migracij I, Migracijska politika in posledice migracij, Teorija in praksa, št. 11-12, Ljubljana 1975, str. 1094.

Klinar P., Mežnarić S., Švara S., Toš N.: Slovenci v Nemčiji - prvo poročilo, FSPN, Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij, Ljubljana 1975.

Klinar P.: Značilnosti sodobnih mednarodnih migracij II, Teorija in praksa, št. 1-2, Ljubljana 1976, str. 56.

Klinar P.: Mednarodne migracije kot pojav razrednega spopada, Anthropolos, št. 1-2, 1976, str. 251.

Klinar P.: Mednarodne migracije, Obzorja, Maribor 1976.

Klinar P.: Imigrantski staž in remigracije, Teorija in praksa, št. 13, 1976, str. 1238.

Klinar P.: Nekateri vidiki vključevanja remigrantov v njihovo izvorno družbeno okolje, Migracije: bilten 15., FSPN CJM, Ljubljana 1977.

Klinar P.: Migracije, temelji sociologije in politologije, FSPN, Ljubljana 1977, str. 90.

Klinar P.: Smernice so vsaj zapisane: Spremenjene deklaracije in problemi prakse mednarodnih migracij, Naši razgledi, 25. februar 1977, str. 88.

Klinar P.: Medetnični odnosi, Slovensko javno mnenje 1978, FSPN CJM, Ljubljana 1978, str. 215-235.

Klinar P.: Temeljni društveni procesi emigranata u emigrantskom društvu, Migracije: bilten 22, FSPN CJM, Ljubljana 1978, str. 11-27.

Klinar P.: Povratnici iz manje razvijenih područja emigrantskog društva, Migracije: bilten 22, FSPN CJM, Ljubljana 1978, str. 103-122.

Klinar P.: Tipovi poratnika i njihovi problemi u domaćoj okolini, Migracije: bilten 22, FSPN CJM, Ljubljana 1987, str. 72-80.

Klinar P., Švara S., Mežnarić S.: Slovenci po povratku iz ZR Nemčije - drugo poročilo RI FSPN, Ljubljana 1978.

Klinar P.: O pojavih društvene neenakosti pridobljenega in pripisanega društvenega položaja, RI FSPN, Ljubljana 1980.

Klinar P.: Družbeni procesi sodobnih mednarodnih migracij v Evropi: Procesi socializacije in etnične identifikacije druge generacije migrantov; Družbeni položaj druge generacije migrantov, RI FSPN, Ljubljana 1980.

Klinar P.: Proces socializacije in etnične identifikacije druge generacije migrantov, Teorija in praksa, št. 5, 1980, str. 540.

Klinar P.: O kazalcih remigracijskih tokov Pomurcev iz ZRN v Slovenijo, Migracije: Pomurci v ZRN, FSPN-RI-CJM MK, Ljubljana 1981.

Klinar P.: O življenjskem stilu Slovencev, RI FSPN, Ljubljana 1981.

Klinar P.: Družbeni položaj druge generacije emigrantov, Teorija in praksa, št. 4-5, 1981, str. 548.

- Klinar P.: Mednarodne migracije v kriznih razmerah, Migracije: bilten 29, RI FSPN, Ljubljana 1982.
- Klinar P.: Proučevanje poklicnih mobilnosti in načina življenja pomurskih delavcev v ZRN in sklepanje njihovih remigracijskih usmerjenosti, Migracije: bilten 28, RI FSPN, Ljubljana 1982.
- Klinar P., Toš N., Žižek F.: Pomurski migranti med dvema sistemoma, RI FSPN, Ljubljana 1982.
- Klinar P.: Mednarodne migracije v sodobnih kriznih razmerah, Migracije: bilten 31, RI FSPN, Ljubljana 1983.
- Klinar P.: Remigracije v kriznih razmerah, Migracije: bilten 33, RI FSPN, Ljubljana 1985.
- Klinar P.: Mednarodne migracije v kriznih razmerah, Obzorja, Maribor 1985.
- Klinar P.: Spremembe mednarodnih evropskih migracij, Migracije: bilten 35, RI FSPN, Ljubljana 1985.
- Klinar P.: Etnične avtohtone in imigrantske manjšine, RI FSPN, Ljubljana 1986.
- Klinar P.: Sociological Aspects of Multiculturalism: The Concept of Cultural Pluralism and its Development, Razprave in gradivo, št. 18, 1986, str. 318.
- Klinar P.: Spremembe migracijskih pojavov v zadnjem desetletju, Migracijske teme, št. 1, 1986, str. 7.
- Klinar P.: Sociološki vidiki multikulturalizma, Migracijske teme, št. 2, 1987, str. 73.
- Klinar P.: Sociologi o migracijah; Svetovni sociološki kongres, Teorija in praksa, št. 12, 1987, str. 1566.
- Klinar P.: Okrugli stol o položaju (ilegalnosti) radnika - migranata; U povodu izlaska knjige G. Wallraffa, »Na samom dnu«, Migracijske teme, št. 3-4, 1987, str. 10.

Klinar P.: Razmerje med narodi, sloji ter etničnimi skupinami z vidika družbene mobilnosti in migracij, RI FSPN, Ljubljana 1987.

Klinar P.: Mednarodne evropske migracije in jugoslovanska migracijska politika, Teorija in praksa, št. 3-4, 1988, str. 348.

Klinar P.: Sociološki-kulturološki in socialno-psihološki pristop; Uvodna teoretična izhodišča, RI FSPN, Ljubljana 1989.

Klinar P.: Nacije v postindustrijskih družbah, TiP, FSPN, Ljubljana 1989, št. 8-9, str. 975.

Klinar P.: Nacionalno vprašanje v dobi (post)moderne, Družboslovne razprave, št. 8, 1989, str. 149.

Klinar P.: Z adaptacijsko akulturacijo k integraciji druge generacije imigrantov v sodobne postindustrijske imigrantske družbe, Migracijske teme, št. 4-5, 1989, str. 341.

Klinar P.: Nacije v postindustrijskih družbah, Teorija in praksa, št. 8-9, 1989, str. 975.

Klinar P.: Zamisli o sodelovanju med Slovenci in njihovimi potomci v matici in tujini, Dve domovini, št. 1, 1990, str. 319.

Klinar P.: Integracijski procesi v Evropi z vidika medetničnih in migracijskih procesov, Teorija in praksa, št. 6-7, 1990, str. 770.

Klinar P.: Diskusija o medetničnih odnosih v postindustrijskih družbah, razprave in gradivo, št. 23, 1990, str. 207.

Klinar P.: Dve različni migracijski politiki, Teorija in praksa, št. 10-11, 1990, str. 1280.

Klinar P.: Nekaj tez o migracijskih procesih v Evropi, Teorija in praksa, št. 10-11, 1990, str. 1256.

Klinar P.: Imigrantske etnične skupnosti v sodobnih razmerah, Nova revija, št. 107, 1991, str. 638.

- Klinar P.: Razsežja regionalnega pluralizma, Družboslovne razprave, št. 12, 1991, str. 188.
- Klopčič Cesar O.: Vračanje pomurskih delavcev iz tujine in njihovo vključevanje v domače okolje, RI FSPN, Ljubljana 1977.
- Kocbek E.: Slovenci in politika, Teorija in praksa, št. 12, 1980, str. 1497.
- Lenček R. L.: On Slavic Heritage in Slovene Culture, Papers in Slovene Studies, Society for Slovene Studies, New York 1975, str. 145.
- Lenček R.: On Literature in Diasporas and the Life Span of their Medium, Slovene Studies, Society for Slovene Studies, Alberta 1988, str. 119.
- Mežnarič S., Švara S.: Bibliografija tuje literature v zvezi z raziskavo o socioloških aspektih zaposlovanja delavcev v ZR Nemčiji, FSPN, Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij, Ljubljana 1973.
- Mežnarič S.: Neomarksistični pristop k sociologiji nacionalizma, Družboslovne razprave, št. 2, 1985, str. 218.
- Pahor B.: Usod brez lise, Nova revija, št. 80, 1988, str. 1915.
- Osnovni podatki iz vprašalnikov Pomurci v ZRN in Pomurski delavci po povratku iz ZRN, RI FSPN, Ljubljana 1981.
- Podatki o delavcih iz Pomurja v tujini, RI FSPN, Ljubljana 1981.
- Pirher S.: Sodobne mednarodne migracije in beg možganov, RI FSPN, Ljubljana 1985.
- Pregelj V.: Izseljenci in slovenski narod: nekaj misli. Nova revija, št. 113-114, 1991, str. 1165.
- Priestly T.: Kulturna zavednost in politični nacionalizem, Nova revija, št. 69-70, 1988, str. 223.

Rizman R.: Nacionalna država kot sociološki problem, Družboslovne razprave, št. 9, 1990, str. 82.

Rupel D.: Narodnostno vprašanje v postmodernem času, Družboslovne razprave, št. 7, 1989, str. 76.

Rupel D.: Emigranti, Nova revija, št. 101-102, 1990, str. 1341.

Saksida S., Klinar P., Mežnarić S., Švara S.: Projekt Slovenski delavci v ZRN, Sociološki vidiki emigracije, vključevanja v imigrant-sko družbo ter vračanje v domovino, FSPN, Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij, Ljubljana, junij 1973.

Sociologija o migracijah: II. svetovni sociološki kongres, New Delhi 1986, Teorija in praksa, št. 12, 1986, str. 1566.

Stare F.: Organiziranje zunanje migracije Slovencev, RI FSPN, Ljubljana 1977.

Susel R. M.: Aspects of the Slovene Community in Cleveland, Ohio, Papers in Slovene Studies, Society for Slovene Studies, New York 1977, str. 64.

Susič E., Sedmak D.: Tiha asimilacija. Psihološki vidiki nacionalnega odtujevanja, Tržaški tisk, Trst 1983.

Švara S., Toš N., Mežnarić S.: Slovenci po povratku iz ZR Nemčije, FSPN, Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij, Ljubljana 1977.

Švara S., Toš N., Mežnarić S.: Slovenci po povratku iz ZR Nemčije - prvo poročilo, FSPN, Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij, Ljubljana 1977.

Švara S., Cesar Klopčič I., Toš N.: Gradivo za mednarodni projekt (OECD) - eksperimentalni programi za vračanje delavcev, RI FSPN, Ljubljana 1987.

Toš N.: Bibliografija slovenskih in srbohrvaških tekstov o migraciji, FSPN, Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij, Ljubljana 1973.

Toš N., Stare F.: Jugoslovanski delavci v Stuttgartu in okolici - Empirična dokumentacija o slovenskih delavcih v tujini, FSPN, Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij, Ljubljana 1973.

Toš N., Klinar P., Saksida S. in drugi: Tuji delavci v ZR Nemčiji - dokumentacija, FSPN, Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij, Ljubljana 1973,

Toš N., Klinar P., Mežnarič S. in ostali: Slovenci v ZR Nemčiji - osnovni rezultati in šifrirna knjiga, FSPN, Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij, Ljubljana 1975.

Toš N., Klinar P., Mežnarič S.: Slovenski radnici u SR Nemačkoj, Sociološki i politološki vidici emigriranja i vraćanja; RI FSPN, Ljubljana 1978.

Urbančič I.: K teoriji nacije, naroda, etnosa s posebnim ozirom na Slovence, Družboslovne razprave, št. 2, 1985, str. 5.

Velikonja J.: Slovene Identity in Contemporary Europe, Papers in Slovene Studies, Society for Slovene Studies, New York 1975, str. 1.

Del posvečen Svetovnemu slovenskemu kongresu, Nova revija, št. 92, 1989, str. 1681-1685.

Bibliografija drugih avtorjev

Ambrožič Počkar M.: Socialnoekonomski vidiki enakopravnosti narodnih manjšin v nekaterih predvsem evropskih državah, Razprave in gradivo, Inštitut za narodnostna vprašnja, št. 13-14, Ljubljana, 1981, str. 131-137.

Anič J., Poulinić, Wolf A.: Socialni in individualni problemi djece migranata, Migracijske teme, Zagreb 1986, št. 1, str. 43.

Baučić I.: Porjeklo i struktura radnika iz Jugoslavije u SR Nemačkoj; Migracije radnika, knjiga 1, Radovi Instituta za geografiju Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb 1970.

Čačić J.: Francuzi, Jugosloveni ili nešto treće?, Migracijske teme, Zagreb 1988, št. 3, str. 249.

Čačić J., Kumpes J.: Između Jugoslavije i Francuske (Pogled na jugoslovenske migracije u Francusku), Migracijske teme, Zagreb 1989, št. 4, str. 287.

Drušković D.: G. Heraud, Evropa etničnih skupnosti, Razprave in gradivo, Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana 1966, št. 4-5, str. 259.

Dumančić T.: Od dvojezičnosti do jezikovne asimilacije, Razprave in gradivo, Inštitut za narodnostna vprašanja, št. 13-14, Ljubljana 1981, str. 157-161.

Dumačić T.: Socijalne posljedice bilociranosti migrantske obitelji - socialno ugrožene bilocirane migrantske obitelji, Migracijske teme, Institut za migracije i narodnosti Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb 1988, št. 3, str. 265.

Flere S.: Nacionalna identifikacija i prefereirana nacionalna identifikacija kod mladih - pitanje jugoslovenstva, Migracijske teme, Zagreb 1988, št. 4, str. 439.

Fulgosi A., Fulgosi Lj., Knezović Z., Masnjak R., Metzging A., Zarevski P.: Istraživanja razvoja nekih kognitivnih funkcija i nekih karakteristika ličnosti djece naših radnika na privremenom radu u inozemstvu, Migracijske teme, Zagreb 1985, št. 2, str. 5.

Fulgosi A., Fulgosi Lj., Knezović R., Metzging A., Zarevski P.: Kome po latentnoj strukturi ličnosti više sličje djeca naših radnika na privremenom radu u SR Nemačkoj: vršnjacima u Jugoslaviji ili SR Nemačkoj, Migracijske teme, Zagreb 1986, št. 2, str. 5.

Grečić V.: Savremene migracije radne snage u Evropi, Izdanje Instituta za međunarodnu politiku i privredu, Beograd 1975.

Heršak E.: Aspekti i razmjeri suvremene imigracije u Italiji, Migracijske teme, Zagreb 1986, št. 3-4, str. 57.

Heršak E.: »Druga generacija migranata« i utjecaj sociolingvističkih procesa na materinski jezik migranata, Migracijske teme, Zagreb 1985, št. 2, str. 23.

Heršak E.: Kontradikcije i trendovi migracije radne snage u Evropskoj Zajednici, Migracije, Zagreb 1982, št. 12.

Heršak E., Rizmondo M.: O pravnom položaju jugoslovenskih radnika u Italiji, Migracije, Zagreb 1980, št. 11.

Heršak E.: Poslijeratna migracijska perspektiva Evrope, Migracijske teme, Zagreb 1985, št. 1, str. 5.

Jonjić P.: Teoretični aspekti proučavanja migracij, Migracijske teme, Zagreb, št. 1, 1985.

Jonjić P.: Identifikacija »Gasterbaitera«, Migracijske teme, Zagreb 1988, št. 3, str. 285.

Jukić Z.: Pokušaj ispitivanja učenika u jugoslovenskoj dopunskoj nastavi o poznavanju elemenata kulture naroda koji govore srpsko-hrvatskim odnosno hrvatskosrpskim jezikom, Migracijske teme, Zagreb 1986, št. 2, str. 15.

Jupp J.: Multikulturalna Avstralija - Mitovi, stvarnost i argumenti, Migracijske teme, Zagreb 1988, št. 3, str. 293.

Juvančič I.: Pojav italijanskega iredentizma in vprašanje asimilacije, Razprave in gradivo, Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana 1960, št. 1, str. 135.

Kutunarić V.: Druga generacija v obdobju po konjunkturi, Časopis za kritiko znanosti, Ljubljana 1980, št. 37-38, str. 210.

Katunarić V.: Mladi radnici u stranim zemljama, Rasprave o migracijama, Zagreb 1975, sv. 17, str. 24.

Ljubešić M.: Jezični razvoj djece jugoslovenskih migranata u SR Nemačkoj, Migracijske teme, Zagreb 1989, št. 4, str. 353.

Lokar A., Thomas L.: Socioeconomic Structure of the Slovene Population in Italy, Papers in Slovene Studies, Society for Slovene Studies, New York 1977, str. 26.

Lucia R. C., Balkin J.: Ethnic Identification Among Second and Third Generation Italian - American Police Officers: Its Presence and Significance, Ethnic Groups, 1989, št. 4, str. 283.

Luckmann T.: Emidij Susič and Silvo Sedmak, Tiha asimilacija; psihološki vidiki nacionalnega odtujevanja, Slovene Studies, Society for Slovene Studies, Alberta 1985, št. 1-2, str. 88.

Luckmann T.: Prolegomena to a Social Theory of Communicative Geners, Slovene Studies, Society for Slovene Studies, Alberta 1989, št. 1-2, str. 159.

Magnusson K.: Kulturni identitet i jezik: Mladi Jugoslavije u Švedskoj, Migracijske teme, Zagreb 1989, št. 4, str. 363.

Makarović M.: Ujedinjene nacije i problem zaštite manjina u okviru ljudskih prava, Razprave in gradivo, Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana 1960, št. 1, str. 88.

Mesić M., Heršak E.: Evropa, integracija i (jugoslovenska) migracija, Migracijske teme, Zagreb 1989, št. 1, str. 5.

Mesić M.: Evropska migracijska situacija i perspektiva, Migracijske teme, Zagreb 1988, št. 4, str. 371.

Mesić M.: Vanjske migracije i socialna struktura, Migracijske teme, Zagreb 1987, št. 1, str. 5.

Mežnarić S.: Jedno moguće sociološko promišljanje o naciji i etnicitetu, Migracijske teme, Zagreb 1987, št. 2, str. 131.

Mežnarić S.: Jugoslovenska sociologij (vanjskih) migracija - pokušaj sistematizacije, Migracijske teme, Zagreb 1985, št. 1, str. 77.

Mežnarić S.: Nacija i etnos u akciji: etnonacionalizam i njegove paradigme, Migracijske teme, Zagreb 1989, št. 2-3, str. 113.

Mežnarić S.: *Sociology of Migration in Yugoslavia*, Current Sociology, International Sociological Association, London 1984, št. 2, str. 41.

Mikačić V.: *Multikultura i njezine implikacije na suvremeni život etničkih zajednica i australskog društva*, Migracijske teme, Zagreb 1985, št. 3-4, str. 69.

Milardović A.: *Zig Layton-Henry, Political Rights of Migrant Workers in Western Europe*. (London, 1990), Migracijske teme, Zagreb 1990, št. 4, str. 613.

Milardović A.: *Neokonzervativizam, nove desnice, desni radikalizam i stranci u zapadnoj Evropi*, Migracijske teme, Zagreb 1987, št. 3-4, str. 261.

Milojević A.: *Druga generacija migranata ili potrebe izgradnje realne migracijske slike o sebi*, Migracijske teme, Zagreb 1986, št. 2, str. 53.

Minnich R.: *Speaking Slovene - Being Slovene. Verbal Codes and Collective Self-Images: Some Correlations Between Kanalska dolina and Ziljska dolina*, Slovene Studies, Society for Slovene Studies, Alberta 1988, št. 2, str. 125.

Nečak-Lük A.: *Pravo na razvitak kulturnih i drugih etničkih karakteristika nacionalnih, etničkih i jezičkih manjina. Razprave in gradivo*, Inštitut za nacionalna vprašanja, Ljubljana 1981, št. 13-14, str. 139-147.

Nedeljković O.: *The Two Divergent Ideological Concepts Underlying the Language Concepts of Croatian and Slovene Protestant Writers*, Slovene Studies, Society for Slovene Studies, New York 1986, št. 1, str. 57.

Nikolinakos M.: *Nacrt opće teorije migracija u kasnom kapitalizmu*, Rasprave o migracijama, Zagreb 1987, str. 63.

Novak B. C.: *American Policy Toward the Slovenes in Trieste, 1941-1974*, Papers in Slovene Studies, Society for Slovene Studies, New York 1977, str. 1.

Novak B. C.: At the Roots of Slovene National Individuality, Papers in Slovene Studies, Society for Slovene Studies, New York 1975, str. 79.

Otišli na kratko, a ostali dugo, Okrugli stol »Oha«... o kulturnom životu naših građana na privremenom radu u inozemstvu, Stuttgart-Köln, Kulturno informativni center SFRJ, oktobar 1979.

Pavlinić Wolf A.: Definicije materinskog jezika i s njima povezani problemi, Migracijske teme, Institut za migracije i narodnosti Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb 1985, št. 3-4, str. 57.

Pavlinić Wolf A., Anić J., Ivezić Z.: Jezik jugoslovenske djece koja žive u Švedskoj, Migracijske teme, Institut za migracije i narodnosti Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb 1986, št. 2, str. 37.

Perunović S.: Etnicitet, nacije i manjine u suvremenosti, Migracijske teme, Institut za migracije i narodnosti Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb 1989, št. 2-3, str. 199.

Ranić Podunajec L.: Pristup jeziku i kulturi u nastavnoj praksi u Nizozemskoj, Migracijske teme, Institut za migracije i narodnosti Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb 1987, št. 3-4, str. 353.

Schierup C. U.: Imigranti i kriza, Naše teme, Zagreb 1983, št. 1-2, str. 65.

Vegar B.: Neki aspekti njegovanju govornog i pismenog izraza bilingvalnog učenika, Migracijske teme, Institut za migracije i narodnosti Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb 1987, št. 1, str. 93.

Vidmarović D.: Pitanje asimilacije i integracije, sa posebnim osvrtom na korelacije između tih dvaju pojava u svijetlu jugoslovenskog predloga Deklaracije, Razprave in gradivo, Institut za narodnostna vprašanja, Ljubljana 1981, št. 13-14, str. 123-128.

Werner E.: Slovenci v Porurju, Ljubljana 1985.

Winner I. P.: Ethnicity among Urban Slovene Villagers in Cleveland, Ohio, Papers of Slovene Studies, Society for Slovene Studies, New York 1977, str. 51.

Winner I. P.: The Question of Cultural Point of View in Determining the Boundaries of Ethnic Units: Slovene Villagers in the Cleveland, Ohio Area, Papers in Slovene Studies, Society for Slovene Studies, New York 1977, str. 73.

OPOMBE

- 1 Prispevek je bil predstavljen na okrogli mizi Načini in perspektive sodelovanja Slovencev doma in po svetu na Otočcu, julija 1990. Pozneje je bil objavljen pod naslovom Pregled dosedanjih (slovenskih) socioloških raziskav v slovenski izseljenski problematiki v Evropi od leta 1945. dalje (glej: Dve domovini/Two Homelands 2-3, 1992, str. 113-124.
- 2 S. Saksida, P. Klinar, S. Mežnarič, S. Švara: Projekt Slovenski delavci v ZRN. Sociološki vidiki emigracije, vključevanja v imigrantsko družbo ter vračanje v domovino, FSPN, Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij, Ljubljana 1973; P. Klinar: Nekaj teoretičnih izhodišč za sociološko raziskovanje migracij, FSPN Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij, Ljubljana 1973.
- 3 S. Mežnarič, S. Švara: Bibliografija tuje literature v zvezi z raziskavo o socioloških aspektih zaposlovanja delavcev v ZR Nemčiji, FSPN, Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij, Ljubljana 1973; N. Toš: Bibliografija slovenskih in srbohrvaških tekstov o migraciji, FSPN, Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij, Ljubljana 1973.
- 4 N. Toš, P. Klinar, S. Saksida in drugi: Tuji delavci v ZR Nemčiji - dokumentacija, FSPN, Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij, Ljubljana 1973.
- 5 Raziskave lahko vsebinsko razdelimo v štiri skupine: 1. Raziskave o življenju Slovencev v ZRN; 2. Raziskave o življenju remigrantov v Sloveniji; 3. Raziskave o specifični problematiki izseljencev iz Prekmurja; Ostale raziskave (Organiziranje zunanje migracije Slovencev v obdobju 1965-1975; Remigracije v kriznih razmerah; Spremembe mednarodnih evropskih migracij; Etnične avtohtone in imigrantske manjšine).
- 6 Nekateri avtorji poudarjajo, da je pojem »zdomci na začasnem delu v tujini« neuporaben. Pri tem se opirajo na rezultate

nekaterih raziskav, ki so pokazale, da se začasnost slovenskih delavcev v tujini spreminja v trajno izseljenost. Med samimi izseljenci prihaja do razlik v odnosu do problema začasnosti oz. izselitve. Nekateri poudarjajo svoj status »zdomstva«, medtem ko drugi že pravijo, da se je njihova začasnost spremenila v trajno izselitev.

ABSTRACT

EMIGRANTS CONSIDERED FROM THE PERSPECTIVE OF SLOVENE SOCIOLOGY

Marina Lukšič-Hacin

*This paper offers a survey of sociological texts and an analysis of their contents and achievements. The analysis contains: all sociological research on Slovene emigration; undergraduate theses, masters' theses, and doctoral dissertations on the topic of Slovene emigration which were defended at faculties of the University of Ljubljana; contributions published in the major Slovene social science journals *Migracijske teme* («Migration Themes») and *Slovene Studies*; and documentation from projects yet to be carried out.*

*This analytical review highlights the key results which research on the topic of migration led to in conjunction with consideration of sociological reflection and its methodology. Through the portrayal of achievements, the *bele lise* in current sociological research are uncovered. The paper concludes with the burning questions for the future, to mention a few - the question of «Slovene immigrants» in other areas of the former Yugoslavia; contemporary processes of European integration and regionalization and their influence on migration policy and in connection with this, the search for the possibility of establishing cultural pluralism as an alternative to assimilation processes; the most recent understanding of the threat of a new brain drain; the terminological confusion reigning in the field of studying the issue of emigration.*